جغرافیا و توسعه شماره ۳۲ پاییز ۱۳۹۲
وصول مقاله : ۱۳۹۰/۴/۱
تأیید نهایی : ۱۳۹۱/۱۲/۲۰
صفحات : ۱۹۱ - ۱۷۷

برنامه‌ریزی راهبردی اکوتوریسم با استفاده از مدل ترکیبی TOPSIS – SWOT
مورد: پارک جنگلی بلوران کوهدشت

دکتر علی حاجی‌نژاد[1] ، منیر یاری[2]

چکیده

توسعه‌ی گردشگری در فضاهای جغرافیایی و به ویژه اکوتوریسم علاوه بر پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، آثار زیست-محیطی قابل‌توجهی برجای می‌گذارد. این آثار در صورت عدم دقت نظر و تدوین و انجام اقدامات پیشگیرانه در قالب راهبردها، استانداردها و ارزیابی‌های مستمر و مشخص و روشن اثرات تخریبی بسیاری در ابعاد محیط انسانی و طبیعی در حوزه‌ی عمل اکوتوریسم بر جای خواهد گذاشت. بر این اساس هدف از انجام تحقیق حاضر بررسی اکوتوریسم در پارک جنگلی شهید کونانی بلوران و ارائه‌ی استراتژی‌های مناسب در جهت توسعه‌ی اکوتوریسم پارک با دقت نظر و رعایت وجوه همه‌جانبه‌ی اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی آن است.

این پارک در بخشی از اراضی متعلق به قریه ابوالوفا و قریه بلوران شهرستان کوهدشت با مساحتی حدود ۱۱۰۰هکتار و در دامنه‌ی شمالی رشته‌کوه بلوران واقع شده است. روش انجام این تحقیق ترکیبی(روش‌های پیمایشی و توصیفی- تحلیلی) است. در این راستا یافته‌های مقدماتی تحقیق تکنیک SWOT مورد بررسی قرار گرفت و در نهایت ۸نقطه قوت،۹ نقطه ضعف،۷ تهدید و ۷ فرصت بررسی شد و ۲۵ استراتژی متناسب و کاربردی ارایه گردید و در نهایت با بهره‌گیری از تکنیک TOPSIS نقاط قوت، نقاط ضعف، تهدیدات و فرصت‌ها با شاخص‌های نظر مسؤولان، گردشگران و مردم روستاهای اطراف رتبه‌بندی شدند. نتایج تکنیک TOPSIS نشان می‌دهد که تهدیدات بیرونی تأثیر بیشتری در مقایسه با سایر عوامل در گردشگری پارک دارند از این رو برای توسعه‌ی اکوتوریسم در این منطقه استراتژی‌های تدافعی در اولویّت قرارمی‌گیرند.

کلیدواژه‌ها: اکوتوریسم، پارک جنگلی شهید کونانی بلوارن، کوهدشت،SWOT، TOPSIS.

۱- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه سیستان و بلوچستان (نویسنده مسؤول) ahajinejad@gep.usb.ac.ir
۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه پیام نور moni.yary@yahoo.com

Archive of SID
www.SID.ir

مقدمه

توسعه‌ی فعالیت‌های گردشگری در عرصه‌های طبیعی جغرافیایی می‌تواند پیامدهای دوگانه‌ی مثبت و منفی قابل توجهی در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیکی را در پی داشته باشد. بر این اساس در صورت پایبندی و مدّ نظر داشتن و رعایت مفاهیم، اصول و اهداف مورد نظر در رویکرد توسعه‌ی پایدار می‌تواند زمینه‌ی حفاظت از محیط زیست و در عین حال بروز تحولات مثبت اقتصادی و اجتماعی را در منطقه در پی داشته باشد و در صورت عدم در نظر گرفتن راهبردها و استانداردهای زیست‌محیطی در توسعه‌ی فعالیّت‌های گردشگری در عرصه‌های طبیعی مناطق و نیز عدم انجام ارزیابی مستمر از نتایج این فعالیت‌ها بر عرصه‌های طبیعی و اکولوژیکی، احتمال بروز پیامدهای منفی و زیان‌بار اکولوژیکی در ابعاد انسانی و زیست‌محیطی در این عرصه‌ها را شاهد خواهیم بود. بر این مبنا بایستی در فرآیند توسعه فعالیت‌های گردشگری طبیعی تمامی ابعاد و وجوه را در نظر داشت و با مدّ نظر داشتن و رعایت آن‌ها اقدام به تدوین برنامه‌های توسعه در حوزه‌ی اکوتوریسم نمود. از دیدگاه زیست‌محیطی توجه به فواید گردشگری نباید مانع از پرداختن به جنبه‌های نامطلوب این پدیده گردد *(پاپلی‌یزدی، ۱۳۸۶:۱۰۲)*. طبیعت و محیط زیست اساسی‌ترین سرمایه‌ها و منابع صنعت گردشگری تلقی می‌شوند و در سال‌های اخیر اهمیت و ضرورت توجه به مفاهیم زیست- محیطی صنعت گردشگری به حدی بوده است که سازمان ملل سال ۲۰۰۲ را سال بین‌المللی اکوتوریسم نامیده است *(رضوانی، ۱۳۸۶: ۱۰۴)*. اکوتوریسم بهترین روشی است که می‌تواند برای منطقه و ساکنان آن مفید بوده و منجر به حفاظت از طبیعت شود. استفاده از منابع طبیعی به عنوان جاذبه‌های گردشگری بدون آسیب رساندن به آن، مقوله‌ای ایده‌آل در راستای توسعه‌ی پایدار است *(درام، ۱۳۸۷:۹)*. به جهت قرار داشتن در دوره‌ای خاص از شرایط کره‌ی زمین از نظر کاهش کمّی و کیفی منابع طبیعی، افزایش روربه رشد جمعیّت، وجود چالش‌های جدی بین جمعیّت نیازمند به‌طبیعت در تأمین نیازمندی‌های اساسی و ظرفیت محدود منابع طبیعی لزوم توجه به مبحث اکوتوریسم ضروری می‌باشد. از دیگر سو رشد روزافزون انواع گردشگری و رقابتی شدن آن، لزوم توسعه‌ی اکوتوریسم و توجه به رضایت‌مندی اکوتوریست‌ها را اجتناب‌ناپذیر ساخته است. در این راستا پارک جنگلی شهید کونانی بلوران واقع در شهرستان کوهدشت لرستان با داشتن موقعیت ترانزیتی، سهولت دسترسی و قرار گرفتن مابین دو امامزاده، یکی از کانون‌های مهم اکوتوریستی شهرستان کوهدشت و استان لرستان می‌باشد. عدم رعایت قوانین زیست‌محیطی، منابع اکولوژیکی پارک را مورد تهدید قرار داده است و از طرف دیگر ضعف‌های موجود در تسهیلات و خدمات گردشگری موجب نارضایتی اکوتوریست‌ها شده است. از این‌رو در قالب این وجوه مورد بررسی و کنکاش قرار گرفته و در ادامه با توجه به ضرورت‌ها و مسأله‌ی تحقیق، برنامه‌ریزی استراتژیک اکوتوریسم در این پارک جنگلی تدوین شده است.

مبانی نظری

امروزه گردشگری در ردیف سه صنعت عمده‌ی صادراتی جهان قرار دارد *(رنجبریان، زاهدی، ۱۳۸۸:۴۷)*. این صنعت که یکی از پدیده‌های جهانی است به خوبی ترکیب امور اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی را نشان می‌دهد *(Holjevac,2003:132)* و اغلب به عنوان بزرگ‌ترین صنعت جهان در نظر گرفته شده و ابزاری برای دستیابی به توسعه‌ی پایدار می‌باشد، که نتایج فرصت‌های اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی- فرهنگی را برای بسیاری از جوامع محلی ارائه می‌کند

Archive of SID

www.SID.ir

(Aref, 2011: 20). توریسم دارای اشکال مختلف و انواع گوناگونی است که بسته به شرایط محیطی، متفاوت می‌باشد. اکوتوریسم رویکرد جدید گردشگری در طبیعت بوده که در سال‌های اخیر مطرح شده است (رخشانی‌نسب، ۱۳۸۸: ۴۴). در متون مرتبط "سبالیوس لاسکورین" به عنوان نخستین کسی آمده که واژه‌ی اکوتوریسم را به کار برده است (نیازمند، ۱۳۸۳: ۲۸). اکوتوریسم که اختصار واژه Ecological-tourism است در ادبیات فارسی، جهانگردی زیست‌محیطی (طبیعت‌گردی) نام گرفته است، بدان مفهوم که محیط یا طبیعتی که نه تنها یک جهانگرد بلکه سایر انسان‌ها نیز در آن زندگی می‌کنند؛ طبیعت با هر آنچه که در آن است، برداشت و مفهوم بنیادین این واژه‌ی اصطلاحی- ترکیبی است (رضوانی، ۱۳۷۹: ۲۳۲). به‌طوری‌که انگیزه‌ی اصلی در این نوع توریسم بهره جستن از جذابیت‌های طبیعی یک منطقه، شامل ویژگی‌های فیزیکی و فرهنگ بومی است و اکوتوریست پس از مشاهده جذابیت‌ها بدون اینکه خللی در آن وارد یا آن را تخریب کند، محل را ترک می‌گوید (فرج‌زاده‌اصل، ۱۳۸۷: ۳۶).

اکوتوریسم متعهد می‌تواند گونه‌ی دیگری از گردشگری مبتنی بر اخلاق را برای توسعه‌ی قابل تحمل عرضه کند (Zahedi,2004:63). اکوتوریسم مسافرت به مناطق طبیعی همراه با احساس مسؤولیت است و موجب بهبود سطح زندگی مردم بومی و حفظ محیط زیست می‌شود (Hvenegaard,1994:25) و یک مسافرت کامل‌العیار به نواحی طبیعی، جهت دیدن و اطلاع پیدا کردن از تاریخ طبیعی، تاریخ اجتماعی و فرهنگی موجود در محیط‌های طبیعی با توجه به مراعات عناصر و اجزاء تشکیل‌دهنده‌ی تک‌تک آن‌ها بطوری‌که ضمن ارایه‌ی فرصت‌های اقتصادی، محیط طبیعی و منابع اقتصادی آن برای مردم محلی حفظ و ذخیره گردد (قره‌نژاد، ۱۳۸۶: ۲۲۳). در فعالیت‌های اکوتوریستی، افراد و یا گروه‌های جهانگرد با هدف بهره‌گیری از زیبایی‌های طبیعی و جلوه‌های حیرت‌انگیز خلقت به رشته‌کوه‌های مرتفع، کوهستان‌ها، کوهپایه‌ها، جنگل‌ها، جلگه‌ها، صحراها و دره‌های عمیق سفر می‌کنند (شفیع‌زاده، ۱۳۸۳: ۴۲). "کولینگ" در سال ۱۹۹۳گفته است: اگر اکوتوریسم به درستی مدیریت شود، فرآیند نیرومندی برای بهره‌وری مالی پایدار و بدون ایجاد خسارت به محیط طبیعی خواهد بود (ارمغان، ۱۳۸۶: ۸۲). به دلیل اینکه منافع زیست‌محیطی غالباً غیر قابل اندازه‌گیری و قیمت‌گریز هستند، پس تحلیل مربوط به مقوله‌های زیست‌محیطی صنعت گردشگری می‌بایست با حساسیت و دقت خاصی توأم باشد (Sinclair,1997:183).

مفهوم اکوتوریسم در جهت حفاظت محیطی و توسعه قابل تحمل است با توجه به اینکه جریان جهانی در حال حذف تعدادی از اکوسیستم‌ها می‌باشد، نقش مداخله‌ی انسان بیشتر از شرایط طبیعت است (Movahed, 2010: 4).

روش تحقیق

جهت دستیابی به اهداف تحقیق، روش ترکیبی (روش‌های پیمایشی و توصیفی- تحلیلی) مورد استفاده قرار گرفت. برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز اولیه با بررسی‌های اسنادی و کتابخانه‌ای، همچنین از مطالعات میدانی "بازدید از پارک، روستاهای اطراف، وضعیت راه و امامزاده‌های اطراف پارک" و مصاحبه با اهالی منطقه، استفاده شده است. با توجه به اطلاعات به دست آمده، جاذبه‌ها، امکانات، خدمات و وضعیت کلی گردشگری در پارک مورد بررسی قرار گرفته است. در مرحله‌ی بعد، جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارایه‌ی استراتژی‌های توسعه‌ی گردشگری از ماتریس تحلیلی SWOT بهره گرفته شد. بدین منظور فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها شناسایی شد و با نظرخواهی از مسؤولان (کارمندان اداره‌ی منابع طبیعی و جهاد کشاورزی) و صاحبنظران حوزه‌ی توریسم در منطقه، مردم دو روستای بلوران و ابولوفا

Archive of SID

www.SID.ir

(دو روستای اطراف پارک) و گردشگران وارد شده به پارک در شهریور (۱۳۸۹) و وزن‌دهی به هرکدام از این مسائل و محاسبه و تحلیل آن‌ها اولویّت‌ها مشخص گردید. در نهایت جهت برطرف کردن یا تقلیل نقاط ضعف و تهدیدها و تقویت و بهبود نقاط قوت و فرصت‌های موجود در ارتباط با توسعه‌ی گردشگری در منطقه‌ی مورد مطالعه، استراتژی‌های مناسبی ارایه گردید و در ادامه برای رتبه‌بندی تأثیرات نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات، با استفاده از شاخصه‌های دیدگاه گردشگران، مسؤولان و مردم از تکنیک TOPSIS استفاده گردید. جامعه‌ی آماری تحقیق متشکل از سه گروه مردم، مسؤولان و گردشگران می‌باشد، ۱۰ نفر از مسؤولان (کارکنان اداره منابع طبیعی کوهدشت)، ۱۳۰ نفر از مردم روستاهای اطراف پارک (جامعه‌ی آماری دو روستای حاشیه‌ی پارک بوده و با مدل دوران بر اساس تعداد خانوارهای نمونه‌ها انتخاب شدند) و ۱۵۰ نفر از گردشگران در پارک به طور طبقه‌بندی تصادفی به عنوان نمونه انتخاب گشتند. پرسشنامه‌ها بر اساس طیف لیکرت طراحی شدند که به پاسخ هر پرسش، امتیاز از ۱ تا ۵ تعلق می‌گیرد.

اهداف تحقیق

الف- تحلیل گردشگری پارک جنگلی شهید کونانی بلوران؛

ب- ارایه‌ی استراتژی‌های مناسب در جهت توسعه‌ی گردشگری و حفاظت پارک با استفاده از تکنیک SWOT ؛

ج- اولویّت‌بندی نقاط قوت،ضعف، تهدیدات و فرصت‌ها با تکنیک TOPSIS در جهت توسعه‌ی آینده پارک، بر اساس اولویّت‌های استراتژیک.

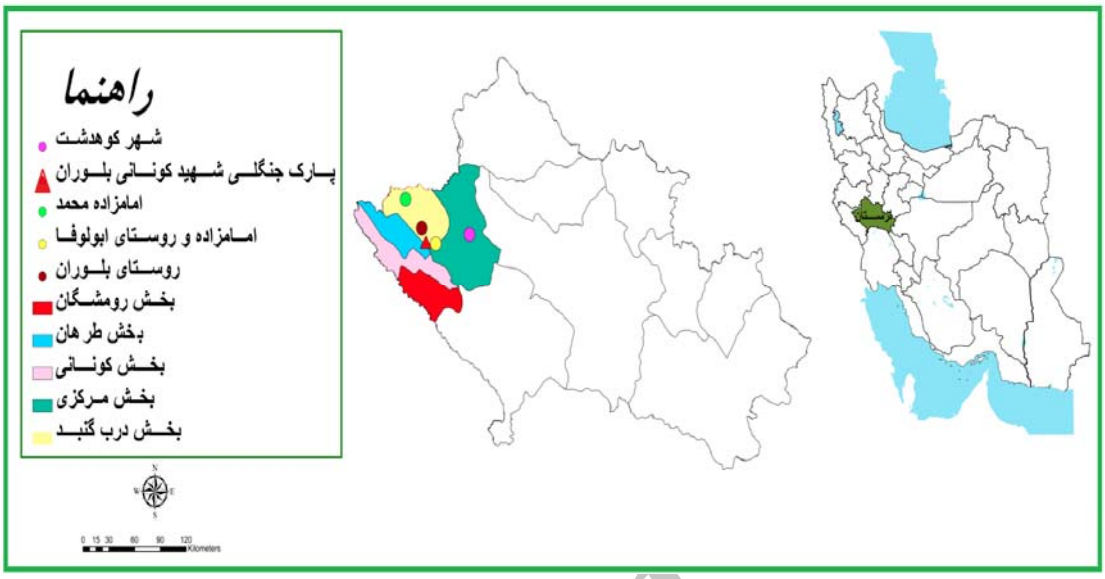
قلمرو مکانی پژوهش

شهرستان کوهدشت در غرب استان لرستان واقع است و دارای آب و هوای معتدل و نیمه‌خشک است که ارتفاع این شهرستان ازسطح دریا ۱۱۹۵ متر است. مطالعات باستان‌شناسی در کانون‌های "سرخدم لری و لکی" و "سر طرهان" نشان می‌دهد کوهدشت از مراکز مدنی قدیمی است.کشف معبد آشوری بیانگر آن است که مردمانی قبل از هزاره‌ی اول پیش از میلاد در این نواحی می‌زیسته‌اند. حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده، از کوهدشت و طرهان نام می‌برد که قرن‌ها قبل از ورود عرب‌ها از بین رفته‌بودند*(میرکاظمیان، ۱۳۸۶: ۲۵)*.

پارک جنگلی شهید کونانی بلوران جزیی از اراضی متعلق به قریه‌ی ابوالوفا و قریه‌ی بلوران است. منطقه‌ی پارک بین عرض جغرافیایی ۳۳درجه و۲۹ دقیقه و۳۶ ثانیه تا ۳۳ درجه و۲۴ دقیقه و۴۲ ثانیه شمالی و طول جغرافیایی ۴۷ درجه و ۱۸ دقیقه و ۴۳ ثانیه تا ۴۷ دره و ۳۲ دقیقه و ۵۶ ثانیه شرقی واقع گردیده است. مساحت پارک ۱۰۹۴/۱۵ هکتار است که در دامنه‌ی شمالی رشته‌کوه بلوران واقع گردیده *(میرزایی‌گودرزی،۱۳۷۲:۴)*. پارک در فاصله ۲۵ کیلو متری شهر کوهدشت قرار گرفته است این شهر دارای امکاناتی مانند، هتل، بیمارستان، درمانگاه، مراکز پلیسی، فروشگاه‌های مورد نیاز و تعمیر گاه، مهمان‌پذیر، رستوران و کتابخانه می‌باشد. فاصله‌ی نزدیکترین پمپ بنزین از پارک ۵ کیلومتر است که در شرق پارک واقع است. فاصله‌ی پارک تا مرکز بخش طرهان ۲۸ کیلومتر و تا امامزاده محمد (ع) ۲۳ کیلومتر است. این پارک به دلیل واقع بودن در کنار جاده آسفالته سه راه دُم زانوگه به اسلام‌آباد غرب،که سه استان لرستان، کرمانشاه و خوزستان را به هم متصل می‌کند و همچنین به دلیل واقع شدن ما بین دو زیارتگاه اهمیت ویژه‌ای یافته است. پارک علاوه بر اکوتوریست‌ها، پذیرای گردشگران مذهبی نیز می‌باشد. سطح پارک با توجه به نقشه‌های شیب، جهت شیب، پوشش گیاهی و جنس خاک به ۴ زون حفاظتی، جنگل‌کاری، تفرج متمرکز و تفرج گسترده تقسیم شده است *(میرزایی، ۱۳۷۲: ۵)*.

Archive of SID

www.SID.ir

شکل ۱ : موقعیت پارک جنگلی شهید کونانی بلوران در شهرستان کوهدشت استان لرستان

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۸۹

شکل ۲: پارک جنگلی

مأخذ: یاری، ۱۳۸۹

شکل ۳: پارک جنگلی

مأخذ: یاری، ۱۳۸۹

منابع اکولوژیکی پارک شامل موارد ذیل می‌باشد:

درختان و درختچه‌ها که مشتمل بر: بلوط ایرانی، زالزالک، ارژن، کیکم، داغداغان، انجیر، سرو نقره‌ای، کاج بروسیا، سروخمره‌ای، گردو، بادام شیرین، زبان گنجشک، آلوچه وحشی، اقاقیا... است.

گیاهان بوته‌ای و علفی گونه‌های بارز آن: دم موشی، جو موشی، انواع بروموس، یولاف وحشی، چچم، کنگو، گون، تورچینا، هویج وحشی، ماشک، بومادران، فلومیس، گل گاوزبان، شیرین بیان، کاهو وحشی، گل گنده، ختمی، پوآ، نوآ، شقایق، بابونه و ... است.

حیوانات و جانوران که انواع قابل ذکر آن شامل: گرگ، جوجه تیغی، خرگوش، روباه، شغال، گراز، موش، مار، آفتاب‌پرست، لاک‌پشت، کلاغ، کبک، تیهو، لاش‌خور، دارکوب و... است.

اقلیم پارک بر اساس طبقه‌بندی آمبرژه نیمه‌مرطوب سرد است.

www.SID.ir

تیپ خاک این پارک از نوع آبرفتی و کوهستانی است. پارک در شیب شمال‌شرق کوه بلوران واقع گردیده و در امتداد این رشته‌کوه هرچه از غرب به طرف شرق منطقه حرکت کنیم از ارتفاع منطقه کاسته می‌شود. بلندترین نقطه‌ی پارک بر روی کوه بلوران واقع شده که از سطح دریا حدود ۱۸۷۰ متر ارتفاع دارد و حداقل ارتفاع پارک ۱۴۳۵ متر از سطح دریاست. ارتفاع اختلاف زیاد بین نقاط پارک نشان‌دهنده‌ی کوهستانی بودن پارک می‌باشد.

آب: این پارک دارای یک رودخانه فصلی است که جهت عمومی آن از طرف غرب به شرق امتداد دارد *(میرزایی،۱۳۷۲: ۸)*.

با توجه به پتانسیل‌های پارک جنگلی شهید کونانی بلوران، موقعیت ترانزیتی، سهولت دسترسی به این پارک، قرار گرفتن مابین دو امامزاده، گسترش شهرنشینی، افزایش اوقات فراغت، توسعه‌ی گردشگری موجب افزایش اکوتوریست‌ها در این پارک شده است. عدم رعایت قوانین زیست‌محیطی، منابع اکولوژیکی پارک را مورد تهدید قرار داده است و از طرف دیگر ضعف‌های موجود در تسهیلات و خدمات گردشگری موجب نارضایتی اکوتوریست‌ها شده است. برای توسعه‌ی اکوتوریسم و افزایش رضایت اکوتوریست‌ها و ارایه‌ی راهکارهای مناسب، توسعه‌ی اکوتوریسم پارک جنگلی شهید کونانی بلوران تکنیک‌های topsis و SWOT مدّ نظر قرار گرفت.

مدل استراتژیک SWOT

روش‌های برنامه‌ریزی راهبردی (برنامه‌ریزی برای رسیدن به هدف‌های بلندمدت) متعددی برای تحلیل همزمان محیط خارجی و داخلی یک سازمان یا یک برنامه وجود دارد *(زندبصیری، ۱۳۸۹: ۱۲۹)*.

در برنامه‌ریزی راهبردی لازم است برای تدوین راهبردی نهایی، همه‌ی عوامل به مثابه بخشی از روند برنامه‌ریزی راهبردی در چارچوب روش تجزیه و تحلیل SWOT در نظر گرفته شوند *(Bernroider,2002:546)*. قلمرو ماتریسSWOT وسیع و گسترده است و در واقع یک چهارچوب مفهومی برای تحلیل‌های سیستمی محسوب می‌شود که امکان بررسی عوامل و مقایسه تنگناها، تهدیدات، جنبه‌های آسیب‌زننده، فرصت‌ها، تقاضاها و موقعیت‌های محیط بیرونی را همراه با نقاط قوت و ضعف استراتژی به وجود می‌آورد *(نوری، ۲۷:۱۳۸۵)*.

تحلیل روش برنامه‌ریزی استراتژیک swot در پارک جنگلی شهید کونانی بلوران

برای تحلیل SWOT منطقه نخست اطلاعات مرتبط و عوامل عمده‌ی خارجی و داخلی بررسی و مشخص شده و در ماتریس ارزیابی قرار گرفتند. بر این اساس ۱۴ عامل خارجی شناسایی و مشخص گردید. از این مقدار، تعداد ۷ عامل به عنوان فرصت گردشگری منطقه‌ی مورد مطالعه و ۷ عامل تهدید توسعه‌ی گردشگری منطقه بوده است. تعداد عوامل داخلی نیز ۱۷ عامل تعیین شده است که در برگیرنده‌ی نقاط قوت و ضعف گردشگری منطقه‌ی مورد مطالعه بوده است. به طوری که در این جا نیز ۸ نقطه‌ی قوت و ۹ نقطه‌ی ضعف گردشگری منطقه‌ی شناسایی و در ماتریس قرار داده شد. نتایج حاصل از این مرحله در جدول شماره‌ی (۱) آورده شده است.

در مرحله‌ی بعد با استفاده از اطلاعات حاصل از پرسشنامه‌ها که از سه گروه صاحب‌نظران، اهالی منطقه و گردشگران تشکیل شده است نسبت به اولویّت‌بندی این عوامل با توجه به مزیّت و اهمیت هر یک اقدام شده است که نتایج این مرحله در جداول ۲ تا ۵ آورده شده است. هر کدام از جداول مذکور دارای چهار ستون اصلی می‌باشند. در ستون اول یکی از عوامل تأثیرگذار چهارگانه (نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و

Archive of SID

www.SID.ir

تهدیدات) ارایه شده است . در ستون دوم نتایج نظرسنجی مسؤولان، در ستون سوم نتایج نظرسنجی مردم نواحی پیرامونی پارک و در ستون چهارم نتایج نظرسنجی گردشگران پارک در شهریور ۱۳۸۹ آمده است. برای ستون‌های اصلی "نظرسنجی از مسؤولان، مردم روستاهای پیرامونی پارک و گردشگران"، چهار ستون فرعی طراحی شده است. در ستون فرعی اول مجموع وزن‌ها، در ستون دوم میانگین وزن‌ها، در ستون سوم وزن نسبی آمده است و ستون چهام رتبه‌بندی متغیّرها بر اساس وزن نسبی آن‌ها آورده شده است. (مجموع وزن‌ها از مجموع ضرب درجه‌ی طیف لیکرت در فراوانی آنها به دست می‌آید، میانگین وزن‌ها از تقسیم مجموع وزن‌ها بر تعداد پرسش‌شوندگان به دست می‌آید، وزن نسبی از تقسیم میانگین وزن‌ها بر تعداد گویی‌های هر بخش مربوطه به دست می‌آید و بر اساس وزن نسبی گویی‌ها در نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات رتبه‌بندی می‌شوند).

جدول ۱: ماتریس SWOT (عوامل اصلی تأثیرگذار بر توسعه گردشگری پارک)

محیط بیرونی	محیط درونی
فرصت‌ها O1– بهبود وضعیت گردشگری منطقه O2– عدم وجود پارک جنگلی رقیب O3– امکان دسترسی آسان به روستاهای اطراف O4– افزایش انگیزه برای اکوتوریسم و توسعه‌ی آن O5– عدم تخریب زمین‌های کشاورزی حوالی پارک توسط گردشگران O6– اشتغال‌زایی O7– حفاظت از گونه‌های جانوری و گیاهی پارک	نقاط قوت S1– وجود آب تصفیه‌شده، آلاچیق و جاده در داخل پارک S2– اقلیم مناسب فصل بهار و پاییز S3– وجود محیطی آرام و دور از هیاهوی شهر S4– زون‌بندی پارک به ۴ زون تفرج گسترده، تفرج متمرکز، حفاظتی و احیا جنگل S5– جایگاه پارک مابین دو امامزاده S6– جایگاه پارک سرراه اتصالی ۳ استان لرستان،کرمانشاه‌وخوزستان S7– وجود چشم‌اندازهای طبیعی S8– نزدیکی به هلال احمر روستای بلوران
تهدیدات T1– کمبود بودجه تخصیصی دولت به امر پژوهش و توسعه اکوتوریسم منطقه T2– فرسایش خاک T3– از بین رفتن درختان و پوشش جنگلی T4– ازدیاد تخلفات T5– آلودگی زیست‌محیطی T6– پراکنش نامناسب فصلی گردشگران T7– عدم وجود نیروهای متخصص طبیعت‌گردی در منطقه	نقاط ضعف W1– عدم حصارکشی کل پارک W2– عدم جاذبه‌های ورزشی و تفریحی برای بزرگسالان W3– کمبود تسهیلات بهداشتی W4– کمبود تجهیزات تفریحی برای کودکان W5– فقدان حیات شبانه برای گردشگران (عدم وجود سیستم روشنایی پارک در شب) W6– عدم وجود بوفه برای فروش کالای مورد نیاز گردشگران W7– عدم وجود آبنما و تابلوهای راهنما و هشداردهنده W8– عدم تجهیزات آتش‌نشانی W9– عدم وجود پرسنل مجرب

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۸۹

Archive of SID

www.SID.ir

جدول ۲: ماتریس تحلیل SWOT (رتبه‌بندی و اولویّت‌سنجی نقاط قوت)

قوت‌ها	مسؤولان				مردم				گردشگران			
	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	وزن نسبی	رتبه	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	وزن نسبی	رتبه	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	وزن نسبی	رتبه
S1- وجود آب تصفیه، آلاچیق...	۳۶	۳/۶	۰/۴۵	۶	۴۷۵	۳/۶۵	۰/۴۵	۴	۵۹۶	۳/۹۷	۰/۴۹	۳
S2- اقلیم مناسب فصل بهار و ...	۴۱	۴/۱	۰/۵۱	۳	۵۰۹	۳/۹۱	۰/۴۹	۲	۶۱۲	۴/۰۸	۰/۵۱	۲
S3- وجود محیطی آرام و دور ...	۳۴	۳/۴	۰/۴۳	۸	۴۹۳	۳/۷۹	۰/۴۷	۳	۵۴۲	۳/۶۱	۰/۴۵	۶
S4- زون بندی پارک به ۴ ...	۴۵	۴/۵	۰/۵۶	۱	۴۱۴	۳/۱۸	۰/۳۲	۷	۵۳۶	۳/۵۷	۰/۴۴	۷
S5- جایگاه پارک مابین دو ...	۴۰	۰/۴	۰/۵	۴	۴۴۱	۳/۳۹	۰/۴۲	۵	۵۸۸	۳/۷۲	۰/۴۶	۵
S6- جایگاه پارک سرراه اتصالی ...	۳۷	۳/۷	۰/۴۶	۵	۴۲۲	۳/۲۴	۰/۴۰	۶	۵۷۷	۳/۸۴	۰/۴۸	۴
S7- چشم‌اندازهای طبیعی	۴۴	۴/۴	۰/۵۵	۲	۵۲۷	۴	۰/۵	۱	۶۲۵	۴/۱۶	/۵۲	۱
S8- نزدیکی به هلال احمر...	۳۵	۳/۵	۰/۴۴	۷	۳۸۵	۲/۹۹	۰/۳۰	۸	۶۳۶	۳/۵۷	۰/۴۴	۷

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۸۹

نتایج حاصل از جدول ۲، حاکی است که از نظر مسؤولان زون‌بندی پارک با میانگین رتبه‌ای ۴/۵ و وزن نسبی ۰/۴۵ به عنوان مهم‌ترین نقطه قوت داخلی و از نظر مردم چشم‌اندازهای طبیعی با میانگین رتبه‌ای ۴ و وزن نسبی ۰/۵۰ به عنوان مهم‌ترین نقطه قوت داخلی و از نظر گردشگران چشم‌اندازهای طبیعی با میانگین رتبه‌ای ۴/۱۶ و وزن نسبی ۰/۵۲ به عنوان مهم‌ترین نقطه قوت داخلی می‌باشند.

جدول۳ : ماتریس تحلیل SWOT (رتبه‌بندی و اولویّت‌سنجی نقاط ضعف)

قوت‌ها	مسؤولان				مردم				گردشگران			
	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	وزن نسبی	رتبه	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	وزن نسبی	رتبه	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	وزن نسبی	رتبه
W1- عدم حصارکشی کل پارک	۴۵	۴/۵	۰/۵	۳	۳۹۹	۳/۱	۰/۳۴	۴	۵۸۵	۳/۹	۰/۴۳	۶
W2- عدم جاذبه‌های ورزشی ...	۴۴	۴/۴	/۴۹	۴	۵۳۲	۴/۱	۰/۴۵	۱	۶۴۸	۴/۳۲	۰/۴۸	۱
W3- کمبود تسهیلات بهداشتی	۴۰	۴	۰/۴۴	۵	۴۹۲	۳/۷۸	۰/۴۲	۲	۶۴۰	۴/۲۷	۰/۴۷	۲
W4- کمبود تجهیزات تفریحی ...	۳۸	۳/۸	۰/۴۲	۶	۴۲۱	۳/۲۴	۰/۳۶	۳	۶۱۶	۴/۱	۰/۴۶	۳
W5- فقدان حیات شبانه برای...	۳۲	۳/۲	۰/۳۶	۹	۳۰۴	۲/۳۴	۰/۲۶	۹	۵۲۵	۳/۵	۰/۳۹	۹
W6- عدم وجود بوفه برای فروش	۳۵	۳/۵	۰/۳۹	۷	۳۸۴	۲/۹۵	۰/۳۲	۶	۵۷۵	۳/۸۳	۰/۴۲	۷
W7- عدم وجود آبنما، تابلوهای...	۳۴	۳/۴	۰/۳۸	۸	۳۵۵	/۷۳	۰/۳۰	۸	۵۵۳	۳/۶۷	۰/۴۱	۸
W8- عدم تجهیزات آتش‌نشانی	۴۸	۴/۸	/۵۳	۲	۳۷۶	۲/۹۰	۰/۳۱	۷	۵۹۰	۳/۹۳	۰/۴۴	۵
W9- عدم وجود پرسنل مجرب	۵۰	۰/۵	۰/۵۵	۱	۳۹۳	۳	۰/۳۳	۵	۶۰۳	۴	۰/۴۵	۴

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۸۹

نتایج حاصل از جدول ۳، حاکی است که از نظر مسؤولان، عدم وجود پرسنل مجرب با میانگین رتبه‌ای ۰/۵ و وزن نسبی ۰/۵۵ به عنوان مهم‌ترین نقطه ضعف داخلی و از نظر مردم عدم جاذبه‌های ورزشی و تفریحی با میانگین رتبه‌ای ۴/۱ و وزن نسبی ۰/۴۵ به عنوان مهمترین نقطه ضعف داخلی و از نظر گردشگران نیز عدم جاذبه‌های ورزشی و تفریحی با میانگین رتبه‌ای ۴/۳۲ و وزن نسبی ۰/۴۸ مهم‌ترین نقاط ضعف داخلی می‌باشند.

Archive of SID

www.SID.ir

جدول ۴: ماتریس تحلیل SWOT (رتبه‌بندی و اولویّت‌سنجی تهدیدات)

قوت‌ها	مسؤولان				مردم				گردشگران			
	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	وزن نسبی	رتبه	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	وزن نسبی	رتبه	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	وزن نسبی	رتبه
T1- کمبود بودجه تخصیصی ...	۴۲	۴/۲	۰/۶۰	۴	۵۰۵	۳/۸۸	۰/۵۵	۱	۶۱۷	۴/۱۱	۰/۵۸	۱
T2- فرسایش خاک	۴۶	۴/۶	۰/۶۶	۲	۴۲۹	۳/۳	/۴۷	۴	۵۵۰	۳/۶۶	۰/۵۲	۴
T3- از بین رفتن درختان و...	۴۴	۴/۴	۰/۶۳	۳	۴۸۴	۳/۷۲	۰/۵۳	۳	۵۸۵	۳/۹	۰/۵۵	۳
T4- ازدیاد تخلفات	۳۷	۳/۷	/۵۲	۷	۳۹۷	۳/۰۵	۰/۴۴	۷	۵۱۰	۳/۴	۰/۴۸	۷
T5- آلودگی زیست محیطی	۴۷	۴/۷	۰/۶۷	۱	۴۹۳	۳/۷۹	۰/۵۴	۲	۶۰۲	۴/۰۱	۰/۵۷	۲
T6- پراکنش نامناسب فصلی...	۴۱	۴/۱	۰/۵۸	۵	۴۰۸	۳/۱۴	۰/۴۵	۶	۵۳۴	۳/۵۶	۰/۵۰	۵
T7- عدم وجود نیروهای...	۴۰	۴	۰/۵۷	۶	۴۱۹	۳/۲۲	۰/۴۶	۵	۵۲۰	۳/۴۶	۰/۴۹	۶

مأخذ : نگارندگان، ۱۳۸۹

همین‌طور با استناد به نتایج حاصل از جدول می‌توان چنین نتیجه گرفت که از نظر مسؤولان آلودگی زیست‌محیطی با میانگین رتبه‌ای ۴/۷ و وزن نسبی ۰/۶۷ به عنوان مهم‌ترین تهدید خارجی و از نظر مردم کمبود بودجه تخصیص دولت به امر تحقیق و توسعه اکوتوریسم منطقه با میانگین رتبه‌ای ۳/۸۸ و وزن نسبی ۰/۵۵ به عنوان مهم‌ترین تهدید خارجی و از نظر گردشگران نیز کمبود بودجه تخصیص دولت به امر تحقیق و توسعه اکوتوریسم منطقه با میانگین وزنی ۴/۱۱ و وزن نسبی ۰/۵۸ به عنوان مهم‌ترین تهدید خارجی می‌باشند.

جدول ۵: ماتریس تحلیل SWOT (رتبه‌بندی و اولویّت سنجی فرصت‌ها)

قوت‌ها	مسؤولان				مردم				گردشگران			
	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	وزن نسبی	رتبه	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	وزن نسبی	رتبه	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	وزن نسبی	رتبه
O1 – بهبود وضعیت گردشگری در ...	۳۹	۳/۹	۰/۵۶	۳	۵۷۱	۴/۳۹	۰/۶۳	۲	۶۰۲	۴/۰۱	۰/۵۷	۱
O2 – عدم وجود پارک جنگلی ...	۳۲	۳/۲	۰/۴۶	۷	۵۲۰	۴	۰/۵۷	۷	۵۱۲	۳/۴۱	۰/۴۸	۷
O3 – امکان دسترسی به روستاهای...	۳۸	۳/۸	۰/۵۴	۴	۵۶۲	۴/۳۲	۰/۶۱	۳	۵۷۵	۳/۸۳	۰/۵۴	۳
O4 – افزایش انگیزه برای طبیعت ...	۳۴	۳/۴	۰/۴۸	۶	۵۴۵	۴/۱۹	۰/۵۹	۵	۵۲۱	۳/۴۷	۰/۴۹	۶
O5 – عدم تخریب زمین‌های ...	۴۱	۴/۱	۰/۵۸	۲	۵۸۲	۴/۴۸	۰/۶۴	۱	۵۸۸	۳/۹۲	۰/۵۶	۲
O6 – اشتغال‌زایی	۳۶	۳/۶	۰/۵۱	۵	۵۳۴	۴/۱۰	۰/۵۸	۶	۵۳۶	۳/۵۷	۰/۵۱	۵
O7 – حفاظت گونه‌های جانوری...	۴۳	۴/۳	۰/۶۱	۱	۵۵۵	۴/۲۷	۰/۶۰	۴	۵۶۰	۳/۷۳	۰/۵۳	۴

مأخذ : نگارندگان، ۱۳۸۹

تحلیل فرصت‌های منطقه مبتنی بر تحلیل Swot که در جدول ۵ آورده شده نشان می‌دهد که از نظر مسؤولان، حفاظت از گونه‌های جانوری و گیاهی با میانگین رتبه‌ای ۴/۳ و وزن نسبی ۰/۶۱ به عنوان مهم‌ترین فرصت خارجی و از نظر مردم عدم تخریب زمین‌های کشاورزی حوالی پارک با میانگین رتبه‌ای ۴/۴۸ و وزن نسبی ۰/۶۴ به عنوان مهم‌ترین فرصت خارجی و بهبود وضعیت گردشگری منطقه با میانگین رتبه‌ای ۴/۰۱ و وزن نسبی ۰/۵۷ به عنوان مهم‌ترین فرصت خارجی می‌باشند.

Archive of SID

www.SID.ir

جدول۶: ماتریس استراتژی‌های مناسب برای توسعه‌ی گردشگری طبیعی

تحلیل SWOT (درونی / بیرونی)	فرصت‌ها(O)	تهدیدات(T)
	O1	T1
	O2	T2
	O3	T3
	.	.
	.	.
	.	.
قوت‌ها(S)	استراتژی‌های (SO)	استراتژی‌های (ST)
S1	SO1	ST1
S2	SO2	ST2
S3	.	.
.		
ضعف‌ها(W)	استراتژی‌های (WO)	استراتژی‌های (WT)
W1	WO1	WT1
W2	WO2	WT2
W3	.	.
.		

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۸۹

تدوین استراتژی‌های مناسب برای توسعه‌ی گردشگری طبیعی

شکل کلی تدوین استراتژی‌های توسعه اکوتوریسم این منطقه به قرار جدول شماره‌ی (۶) است که در ادامه به تفصیل به آن‌ها پرداخته شده است.

الف- استراتژی‌های رقابتی/تهاجمی(SO)

این مجموعه از تقابل نقاط قوت و فرصت‌ها به وجود آمده است. در این راهبردها از نقاط قوت برای بهره‌گیری هر چه بیشتر از فرصت‌های مهیا شده از سوی محیط بیرونی استفاده می‌شود. پتانسیل‌ها و قابلیت‌های نهفته و بالقوه را به حداکثر می‌رساند. بر این اساس می‌توان استراتژی‌های تهاجمی برای توسعه‌ی گردشگری طبیعی در این محدوده را به شرح ذیل برشمرد:

- برنامه‌ریزی برای گردشگران عید نوروز با توجه به اقلیم مناسب پارک در فصل بهار و عدم وجود پارک جنگلی رقیب در منطقه؛
- ایجاد جایگاه‌های استراحت برای مسافران ترانزیتی با توجه به جایگاه پارک؛
- جنگل‌کاری در زون احیاء جنگل؛
- برنامه‌ریزی برای طبیعت‌گردی دانش‌آموزان کوهدشت در ماه مهر؛
- بهره‌گیری بهینه و هدفمند از افزایش انگیزه در بین شهرنشینان در جهت استفاده‌ی مؤثر از جاذبه‌های طبیعی پارک؛
- ایجاد هماهنگی مابین نهادهای وابسته به منظور یکپارچه‌سازی کارکردهای اکوتوریسم؛
- صدور کارت‌های همیار جنگلبان برای دانش‌آموزان شهرستان.

ب- استراتژی‌های تنوع بخشی (ST)

این مجموعه از تقابل نقاط قوت درونی با تنگناها و تهدیدات بیرونی شکل می‌گیرد. در این راهبردها از نقاط قوت درونی جهت کاهش یا رفع خطرات و تهدیدات محیط خارجی استفاده می‌شود. بر این اساس می‌توان استراتژی‌های تنوع برای توسعه‌ی گردشگری طبیعی در این محدوده را به شرح ذیل برشمرد:

- استخدام نیروهای متخصص در زمینه‌ی گردشگری؛
- تخصیص بودجه‌ی کافی جهت دست‌یابی به برنامه‌های توسعه‌ی گردشگری و حفاظت محیط‌زیست؛

Archive of SID

www.SID.ir

- تخصیص بودجه‌ی کافی جهت پژوهش در زمینه‌ی اکوتوریسم؛
- ایجاد تسهیلات تفرجی در زون تفرج متمرکز برای جلوگیری از فرسایش خاک و تخریب جنگل در دیگر زون‌ها؛
- مالیات بر آلودگی : فرد بر اساس میزان خسارتی که به محیط زیست وارد می‌کند مالیات می‌پردازد.؛
- استفاده از مناسبت‌های روز شمار ایران و جهان برای گسترش فرهنگ زیست‌محیطی مانند ۱۳فروردین روز انس با طبیعت، ۱۲ اردیبهشت روز جهانی زمین، ۱۵ خرداد روز جهانی محیط زیست، ۱۵ اسفند روز درختکاری؛
- تدوین قوانین ویژه به منظور استفاده‌ی بهینه از جاذبه‌های و جلوگیری از تخریب آن.

ج- استراتژی‌های بازنگری(WO)

این مجموعه از تقابل نقاط ضعف درونی با فرصت‌های محیط بیرونی شکل می‌گیرد. بر اساس این مجموعه راهبردها با کاستن از نارسایی‌ها و نقاط ضعف درونی میزان استفاده و بهره‌مندی از فرصت‌های بیرونی را ارتقا می‌بخشد. بر این اساس می‌توان استراتژی‌های بازنگری برای توسعه‌ی گردشگری طبیعی در این محدوده را به شرح ذیل برشمرد:
- ایجاد زیرساخت‌های سیاحتی و پذیرایی مناسب با شرایط خاص پارک؛
- ایجاد سیستم روشنایی در شب برای گردشگران در زون تفرج متمرکز؛
- ایجاد آبنما و نصب تابلوهای راهنما و هشداردهنده؛
- استخدام افراد مجرب و کاردان برای اداره پارک (اولویّت استخدام نیرو از دو روستای بلوران و ابوالوفا)؛
- ایجاد دو جایگاه دیگر برای تجهیزات تفریحی کودکان؛
- پایش و بازنگری فرآیندهای صورت گرفته و عملکردهای کارکنان پارک و نهادهای مرتبط.

د- استراتژی‌های تدافعی(WT)

این راهبردها از تقابل و تعامل نقاط ضعف درونی منطقه و تهدیدات خارجی شکل می‌گیرد. این راهبردها تلاش می‌کنند تا از میزان ضعف و نارسایی و تنگناهای درونی و تهدیدات خارجی کاسته شود. از طریق ترمیم نقاط ضعف برای برون رفت از تهدیدات خارجی استفاده می‌کند. بر این اساس می‌توان استراتژی‌های تدافعی برای توسعه‌ی گردشگری طبیعی در این محدوده را به شرح ذیل برشمرد:
- حصارکشی کل پارک؛
- مجهز نمودن نگهبانی پارک به تجهیزات آتش‌نشانی؛
- ایجاد سالن‌های سربسته‌ی ورزشی و تفریحی برای فصل‌های سرد و گرم در پارک؛
- برگزاری‌سمینارها و نشست‌های توسعه‌ی سرمایه‌گذاری طبیعت‌گردی؛
- زمینه‌سازی و تشویق مردم به مشارکت در جهت توسعه و تجهیز پارک از نظر ساختارها، تسهیلات و تجهیزات گردشگری با حمایت‌های دولتی؛
- به‌کارگیری مشوق‌ها از طرف دولت جهت جذب سرمایه‌گذاری.

در ادامه‌ی بحث، با توجه به استراتژی‌های چهارگانه تدوین شده، در جهت اولویّت‌بندی استراتژی‌های توسعه گردشگری پارک جنگلی بلوران از تکنیک topsis استفاده شده است.

برای این منظور از نتایج به دست آمده از ماتریس تحلیلی swot و نتایج ارایه شده در جداول شماره‌ی ۲، ۳، ۴ و ۵ که این جداول حاصل وزن‌دهی به عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری پارک، از دیدگاه مسؤولان (کارکنان منابع طبیعی کوهدشت)، مردم نزدیکترین روستا به پارک (روستای ابولوفا) و گردشگران استفاده شده است. میانگین وزنی نظرات سه گروه پرسش‌شونده به عنوان شاخص در نظر گرفته می‌شود و با استفاده از تکنیک topsis عوامل داخلی و خارجی تأثیرگذار در توسعه‌ی گردشگری پارک

Archive of SID

www.SID.ir

رتبه‌بندی شده‌اند. در ادامه ضمن بیان کلی این روش اقدامات انجام گرفته مبتنی بر روش topsis و اولویّت‌بندی‌های انجام گرفته آورده شده است.

تکنیک TOPSIS

در دهه‌های اخیر توجه محققان معطوف به مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره برای تصمیم‌گیری‌های پیچیده شده است. در این تصمیم‌گیری‌ها به جای استفاده از یک معیار سنجش از چندین معیار سنجش استفاده به عمل می‌آید *(توکلی، ۱۳۸۴: ۴)*. تجزیه و تحلیل یک مسأله تصمیم‌گیری چند شاخصه را اصولاً می‌توان در یک ماتریس تصمیم‌گیری خلاصه نمود که سطرهای ان گزینه‌های مختلف بوده و ستون‌های آن شاخص‌هایی هستند که ویژگی‌های گزینه‌ها را مشخص می‌کنند؛ همچنین سلول‌های داخل ماتریس، موقعیت گزینه سطری را نسبت به شاخص ستونی ذی‌ربط نشان می‌دهد *(قاضی‌نوری، ۱۳۸۴: ۳)*. در روش تاپسیس، ماتریس n×m که دارای m گزینه و n معیار می‌باشد، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد *(طاهرخانی، ۱۳۸۶: ۶۴)*. در این راستا TOPSIS به عنوان یک روش تصمیم‌گیری چندشاخصه، روشی ساده ولی کارآمد در اولویّت‌بندی محسوب می‌شود. با استفاده از این مدل، چهار گروه قوت‌ها، ضعف‌ها، تهدیدات و فرصت‌ها رتبه‌بندی شده است. میانگین نظرات سه گروه (مسؤولان، گردشگران و مردم) درباره‌ی تهدیدات، فرصت‌ها، ضعف‌ها و نقاط قوت در جدول شماره‌ی ۷ آورده شده است و با فرمول وزن نرمال به این سه گروه وزن داده شده است.

جدول ۷: میانگین رتبه‌ای نظرات مسؤولان، مردم، گردشگران در شهریور ۱۳۸۹

	مسؤولان	گردشگران	مردم
تهدیدات	۴/۲۴	۳/۷۲	۳/۴۴
فرصت‌ها	۳/۷۶	۳/۷۰	۴/۲۵
ضعف‌ها	۳/۵۷	۳/۹۵	۳/۱۳
قوت‌ها	۳/۹۰	۳/۸۰	۳/۵۱
	W=0/5	W= 0/2	W=0/3

مأخذ : نگارندگان۱۳۸۹

جدول ۸: آلترناتیوهای نهایی پارک در تکنیک Topsis

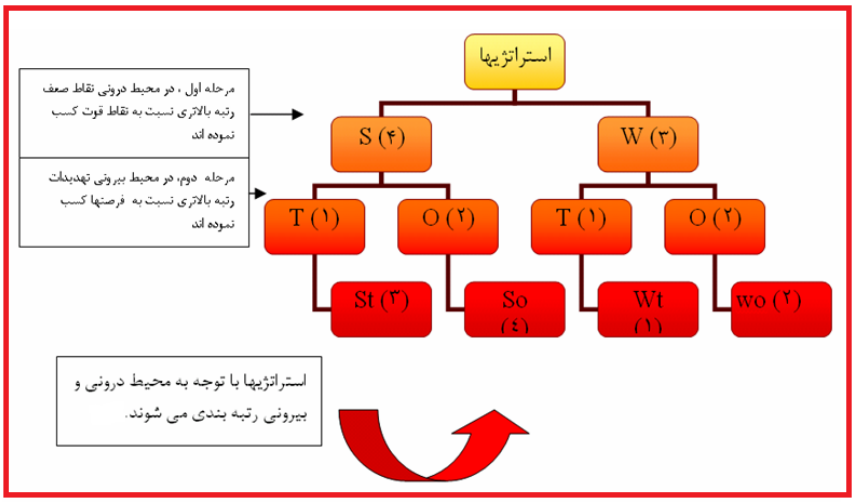
c1*=0/71	c2*=0/71	c3*=0/14	c4*=0/33
تهدیدات	فرصت‌ها	قوت‌ها	ضعف‌ها

مأخذ : نگارندگان، ۱۳۹۳

رتبه‌بندی آلترناتیوها بر اساس میزان C_i^* . این میزان بین صفر $(0 \le C_i^* \le 1)$ در نوسان است. در این راستا $C_i^* = 1$ نشان‌دهنده‌ی بالاترین رتبه $C_i^* = 0$ نیز نشان‌دهنده‌ی کمترین رتبه است. در تحلیل TOPSIS پارک جنگلی شهید کونانی بلوران، تهدیدات رتبه‌ی اول، فرصت‌ها رتبه‌ی دوم، ضعف‌ها رتبه‌ی سوم و قوت‌ها در رتبه‌ی چهارم قرار می‌گیرند. با توجه به رتبه‌های عوامل چهارگانه swot و نحوه‌ی شکل‌گیری استراتژی‌ها به رتبه‌بندی استراتژی‌ها پرداخته شده است.

Archive of SID

www.SID.ir

شکل ۴: رتبه‌بندی استراتژی‌ها با توجه به رتبه‌های عوامل چهارگانه swot

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۸۹

با توجه به شکل (۴)، ابتدا محیط داخلی را در نظر می‌گیریم با توجه به اینکه نقاط ضعف رتبه‌ی ۳ و نقاط قوت رتبه‌ی ۴ می‌باشند، در محیط داخلی ضعف‌ها رتبه بالاتری دارند در نتیجه استراتژی‌های تنوع بخشی (st) و تدافعی (wt) رتبه‌های بالاتری نسبت به استراتژی‌های بازنگری (wo) و رقابتی / تهاجمی(so) دارند. در مرحله‌ی بعد با توجه به محیط بیرونی تهدیدات رتبه‌ی ۱ و فرصت‌ها رتبه‌ی ۲ را به خود اختصاص داده‌اند، در نتیجه استراتژی تدافعی(wt) رتبه‌ی اول، استراتژی بازنگری (wo) رتبه‌ی دوم، استراتژی تنوع‌بخشی (st) رتبه‌ی سوم و استراتژی (so) در رتبه‌ی چهارم قرار می‌گیرند.

بحث و نتیجه

توریسم آمیزه‌ای از فرصت‌ها و تهدیدها برای طبیعت می‌باشد. در واقع اکوتوریسم در پی افزایش فرصت‌ها و کاهش تهدیدهاست. اگر فرصتی شناخته شود، به سود تبدیل می‌شود و اگر از تهدید اجتناب نشود، به هزینه تبدیل خواهد شد. هیچ‌گونه سود اتوماتیکی از اکوتوریسم حاصل نمی‌شود زیرا موفقیت آن در گرو برنامه‌ریزی و کنترل خوب می‌باشد. برنامه‌ریزی با دقت کم و یا اجرای ضعیف پروژه‌های اکوتوریسم، آن را به پروژه‌های توریسمی متداول با تمام اثرات منفی تبدیل می‌نماید. در این راستا برای توسعه‌ی اکوتوریسم در پارک شهید کونانی بلوران می‌بایست مسؤولان امر نقاط قوت، ضعف، تهدیدات و فرصت‌ها را با ارائه‌ی استراتژی‌های مناسب در برنامه‌ریزی مدّ نظر داشته باشند و یکی از ارکان برنامه‌ریزی موفق نظرسنجی از مردم، اکوتوریست‌ها و دیگر مسؤولان می‌باشد. در برنامه‌ریزی برای فعالیت‌های گردشگری، بررسی دو بعد عرضه و تقاضا حائز اهمیت زیادی است. تقاضا در مورد چنین کاربری‌هایی به گروه‌ها و افراد متقاضی شرکت در فعالیت‌های گردشگری و استفاده از فضاهای لازم مربوط می‌شود. عرضه نیز به ارائه‌ی تسهیلات و کاربری‌های گردشگری باز می‌گردد. منابع طبیعی به عنوان میراث جمعی بشریت ،باید به گونه‌ای محافظت شوند که علاوه بر پاسخ‌گویی به نیازهای نسل حاضر، ظرفیت پاسخ‌گویی به نیازهای نسل آینده را نیز داشته باشد. پارک جنگلی شهید کونانی بلوران قابلیت‌های متعددی برای گردشگران دارد. با توجه به نیاز مردم منطقه به گردشگری و حفظ منابع طبیعی آن، تعهد

Archive of SID

www.SID.ir

مسؤولان امر در این زمینه افزایش یافته، برای توسعه‌ی گردشگری و حفظ محیط زیست پارک به برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح نیاز است. در برنامه‌ریزی برای کاربری‌های توریستی لازم است که وضع موجود عرضه و تقاضای این کاربری‌ها شناسایی شود تا علاوه بر حفظ محیط گردشگری سطح تقاضا نیز حفظ شود و رضایت خاطر مردم منطقه و گردشگران نیز حاصل گردد. با توجه به نتیجه گیری از تکنیک تاپسیس در جهت رتبه‌بندی نقاط قوت، ضعف، تهدیدات و فرصت‌ها و در نهایت رتبه بندی استراتژی‌ها، استراتژی‌های تدافعی در رتبه‌ی اول قرار گرفتند، از این رو به ارائه‌ی راهبردهای کاربردی استراتژی‌های تدافعی می‌پردازیم.

استراتژی‌های تدافعی(WT)

حصارکشی کل عرصه پارک: مسیر حصارکشی پارک جنگلی شهید کونانی بلوران ۶۱/۲ کیلومتر است که این مسیر باید توسط سیم خاردار و نبشی محصور گردد. قسمت‌هایی از پارک سالیان پیش حصارکشی شده است که نیاز به تعمیر دارد.

مجهز نمودن نگهبانی پارک به تجهیزات آتش‌نشانی: مجهز نمودن نگهبانی پارک برای کم نمودن خسارات‌آتش‌سوزی احتمالی ناشی از بی‌توجهی گردشگران یا کشاورزانی (کشاورزان قریه‌ی ابولوفا و بلوران) که در حوالی پارک زمین کشاورزی دارند.

ایجاد سالن‌های سربسته ورزشی و تفریحی برای فصل‌های سرد و گرم در پارک: چنانچه در دو نقطه از پارک محل بازی بزرگ‌سالان احداث شود امکاناتی که برای بازی بزرگ‌سالان در نظر گرفته شده است؛ شامل دو زمین مینی‌وتبال، یک زمین والیبال، یک زمین بسکتبال و تعداد ۱۲ میز پینگ‌پنگ و ۱۲ میز شطرنج خواهد بود. این سالن‌ها موجب زنده و فعال بودن پارک در فصولی که گردشگر ندارد، خواهد شد.

برگزاری‌سمینارها ونشست‌های "توسعه سرمایه‌گذاری طبیعت‌گردی": برگزاری سمینارها و نشست‌های به وسیله‌ی شورای شهر کوهدشت و سایر نهادهای مرتبط.

زمینه‌سازی و تشویق مردم به مشارکت در جهت توسعه و تجهیز پارک از نظر ساختارها، تسهیلات و تجهیزات گردشگری با حمایت‌های دولتی: مانند دریافت ورودیه از گردشگران، میزان ورودیه منعکس‌کننده‌ی میزان تمایل و آمادگی مردم برای هزینه نمودن در گردشگری در طبیعت می‌باشد و درآمد ورودیه صرف حفاظت و نگهداری پارک خواهد شد.

به‌کارگیری مشوق‌ها از طرف دولت جهت جذب سرمایه‌گذاری: طرح زمینه‌های مخصوص سرمایه‌گذاری در امور گردشگری و ارایه‌ی وام‌های بلاعوض.

منابع

۱. ارمغان، سیمین (۱۳۸۶). توریسم و نقش آن در جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر.
۲. ایزدپناه، حمید (۱۳۷۶). آثار باستانی و تاریخی لرستان، جلد دوم. انتشارات انجمن آثار و مفاخر فرهنگی.
۳. پاپلی‌یزدی، محمدحسین؛ مهدی سقایی (۱۳۸۶). گردشگری ماهیت و مفاهیم، تهران. انتشارات سمت.
۴. توکلی، علیرضا؛ علی احمدی (۱۳۸۴). مدل انتخاب و اولویّت‌بندی روش‌های انتقال تکنولوژی، دانشگاه علم و صنعت.
۵. رام،اندی؛آلن‌مور (۱۳۸۷). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی و اکوتوریسم، ترجمه محسن رنجبر: آییژ.
۶. رضوانی، علی‌اصغر (۱۳۷۹). اکوتوریسم و نقش آن در حفاظت محیط زیست، نشریه سیمای اقتصادی. شماره ۱۷۳.

Archive of SID

www.SID.ir

۷. رضوانی، علی‌اصغر (۱۳۸۶). جغرافیا و صنعت توریسم، انتشارات پیام نور.
۸. رنجبریان، بهرام؛ محمد زاهدی (۱۳۸۸). شناخت گردشگری، نشر چهار باغ اصفهان.
۹. رخشانی‌نسب، حمیدرضا؛ اصغر ضرابی (۱۳۸۸). چالش‌ها و فرصت‌های توسعه اکوتوریسم در ایران، مجله فضای جغرافیایی. شماره ۲۸. ۵۵- ۴۱.
۱۰. زندبصیری، مهدی؛ هدایت غضنفری (۱۳۸۹). تدوین مهم‌ترین پیامدها و عوامل تأثیرگذار بر مدیریت مردم محلی جنگل‌های زاگرس (مطالعه‌موردی:حوضه‌ی آبخیز قلعه گل استان لرستان)، مجله جنگل ایران. انجمن جنگلبانی ایران. شماره۲.
۱۱. شفیع‌زاده، اسرافیل (۱۳۸۳). اکوتوریسم در ایران چیزی در حد صفر، نشریه جهان صنعت.
۱۲. طاهرخانی، مهدی (۱۳۸۶). صنعتی شدن روستا، سنگ بنای استراتژی آینده توسعه روستایی، وزارت جهاد کشاورزی. معاونت عمران و صنعت روستایی.
۱۳. فرجزاده‌اصل، منوچهر؛ رفیق کریم‌پناه (۱۳۸۷). تحلیل پهنه‌های مناسب توسعه‌ی اکوتوریسم در استان کردستان با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی، پژوهش‌های جغرافیای طبیعی. شماره ۳۳-۶۵:۵۰.
۱۴. قاضی‌نوری، سپهر؛ حبیب‌الله طباطبائیان (۱۳۸۰). تحلیل حساسیت مسائل تصمیم‌گیری چندشاخصه نسبت به تکنیک مورد استفاده، دفتر همکاری‌های فناوری ریاست جمهوری.
۱۵. قره‌نژاد؛ حسن (۱۳۸۶). مقدمه‌ای بر توسعه‌ی گردشگری و مهمانپذیری، اصفهان. انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد.
۱۶. محلاتی، صلاح‌الدین (۱۳۸۰). درآمدی بر جهانگردی، تهران. انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۱۷. میرزایی گودرزی، حسین (۱۳۷۲). طرح پارک جنگلی شهید کونانی بلوران، مجری طرح اداره منابع طبیعی استان لرستان.
۱۸. میرکاظمیان، مریم‌السادات (۱۳۸۶). اطلس ژئوتوریسم استان لرستان (www.ngdir.ir).
۱۹. نیازمند، مازیار (۱۳۸۳). اکوتوریسم، مبانی، مفاهیم و الزامات توسعه. ماهنامه کجا. شماره ۱.
۲۰. نوری، جعفر؛ مجید عباسپور؛ بیژن مقصودلوکمالی (۱۳۸۵). ارزیابی زیست‌محیطی سیاست‌های استراتژیک توسعه صنعتی ایران با استفاده از رویکرد تحلیل و عوامل استراتژیک (SWOT)،علوم‌تکنولوژی محیط‌زیست. شماره ۲۹.
21. Aref, Fariborz (2011). Sense of Community and Participation for Tourism Development, life Science Journal, Volume8. Issue1.
22. Bernroider, Edward (2002). Factors in swot Analysis Applied to micro, Small-to-Medium and Large software Enterprises: An Austrian Study, European Management J ournal; 14.
23. Holjeva, Ivanka (2003)." a vision of tourism and the hotel industry in the 21 century, hospitality management; Vol 22.
24. Movahed, A. Zadeh Dabagh, N (2010). Ecological Potential Evaluation of Dez River confine (Tanzimi sluice than Ghire sluice) for ecotourism, Journal of Environmental Studies, Vol.36, No 55.
25. Sinclair, M. The a and Mike Stabler (1997).The Economics of Tourism,London:Routledge
26. Hvenegard,Clan (1994). Ecotourism, The Journal of Tourism studies, Vol, 15.
27. Zahedi, sh (2004).Ecological Understanding: a prerequisite of sustainable Ecotourism, J. Humanities. Vol.11(1): (61-67).

Archive of SID

www.SID.ir